

SÖDERFORS KYRKA

Välkommen till Söderfors kyrka.

I slutet av 1780-talet önskade brukspatron A U Grill fullfölja sin mors planer på att bygga en ny kyrka. Arkitekt Erik Palmstedt kontaktades som under åren 1779 – 1780 vistades i Rom och där studerade de antika byggnadsverken. Vid återkomsten till Sverige var han

nyklassiskt inriktad. De nya stilidealerna blev därför vägledande, när han fick uppdraget att utföra ritningar till en ny kyrka i Söderfors. Ritningarna till denna kyrka, som alltså är identisk med Söderfors kyrka idag, finns i behåll på Stora Kopparbergs AB:s arkiv i Falun.

Den 4 maj 1789 började sprängningsarbeten på byggplatsen under ledning av dalkarlen Mats Jansson som under sommaren lade grund och dessutom murade på sidorna upp till fönstren samt inpå gavlarna. När kyrkan stod färdig hade förbrukats 13 000 slaggtegel, 450 000 murtegel, 750 läster kalk och 8 000 lass sand. Till taket hade Avesta bruk levererat 587 kopparplåtar jämte kopparplåt till kyrkportarna.

Söderfors kyrka är uppförd i nyklassicistisk stil och invigdes den 30 september 1792 av ärkebiskop Uno von Troil. Kyrkan är in- och utvändigt rappad. Långskeppet, byggt i rektangulär form 30 m långt och 15 m brett, är täckt av ett brutet tak. Dekoren är sparsam och är koncentrerad till korabsid och orgelläktaren. Kyrkan har altaret i väster och tornet i öster. Denna ovanliga orientering har samband med att tornet med sin dominerade höjd skulle smälta in i den övriga bebyggelsen. Den kyrkliga verksamheten vid Söderfors hörde nära samman med bruksrörelsen och det var bruket som byggde kyrkan och prästgården samt iordningställde begravningsplatsen. Söderfors bruk tillsatte och avlönade prästen.

Söderfors kyrka var i Stora Kopparbergs Bergslags AB ägo fram till 1945 då bolaget beslutade att överlämna kyrkan och prästgården som gåva till Söderfors församling.

Altaret

Har formen av ett halvrunt bord, vilket på mitten har en rundel, som omsluter IHS (Jesus). Nedtill återfinns tre spikar, en påminnelse om Jesu lidande. Framför det förgyllda träkorset står ett litet krucifix, vilket enligt 1784 års inventarium tillhörde den gamla korskyrkan som brand ned.

Predikstolen

På predikstolen har Palmstedt slösat med den ornamentala utsmyckningen i vitt och guld. Där förekommer inom en oval ram lagens tavlor och framför dem ett liggande lamm med fana. En glob med kors kröner ljudtaket, som på undersidan har en strålande stjärna och under den en svävande duva. Nedre kanten av taket pryds av i trä skurna flikar och tofsar. På ryggstycket finns texten: ”Saliga äro de som höra Guds ord och gömma det”.

Herrskapsläktaren

Till höger om altaret finns uppgången till den s k herrskapsläktaren, vilken ligger som en pendang till predikstolen och till dess intilliggande läktare. Ovanför dessa läktare pryds väggfälten av festoner och rosetter. De båda läktarna är fullständigt lika, uppburna av vackert formade konsoler och vitmålade balustrader. På herrskapsläktaren stod bänkar för bruksherrskapet och prästfrun. I samband med kyrkbygget försågs denna läktare med värmeslingor från eldstaden i angränsande rum.

Orgelläktaren

Orgel läktaren längst bak i kyrkan är uppbyggen av fyra kraftiga kolonner. Barriären är prydd med en i trä utskuren, förgylld oljelampa samt en klocka som sattes upp år 1722. Den orgel som installerades vid kyrkans uppförande hade flera brister och vid ett flertal visitationsstämmor som hölls i Söderfors, uppmanade visitatorn församlingen att anskaffa en ny kyrkorgel. År 1865 bildade församlingen en orgelfond. Medel till fonden erhöles bl a genom att församlingsborna fick erlägga avgifter för lån av brudkrona, bårtäcke samt klockringning. År 1873 inköptes en ny kyrkorgel med åtta stämmor, levererad av Åkerman & Lund för 3 600 kronor, varvid församlingen och bruksledningen delade på kostnaden. År 1933 renoverades orgeln och fick då tretton stämmor.

De tre ljuskronor som hänger i kyrkorummet, är gåvor dels av församlingsborna, dels av brukspatron. På 1860-talet tjänstgjorde som präst vid bruket pastor E A Fredholm. Denne bildade en kyrkokör, den första sångkören i Söderfors. Kören framträdde vid flertal tillfällen i kyrkan, då kollekt togs upp. Så småningom hade man skapat en egen kassa som med tillskott från församlingskassan möjliggjorde inköp av två ljuskronor. När brukspatron fick vetskap om dessa insamlingar blev han intresserad och skänkte den stora kristallkronan, som hänger i kyrkans mitt.

Inventarier

I kyrkans ägo finns även ett antal ljusstakar, av vilka kan nämnas två silverljusstakar, tillverkade av silversmeden Olof Yttraeus, Uppsala. Dessa skänktes till kyrkan 1792 av Christina Tham, f Grill.

Det dröjde till år 1957 innan Söderfors kyrka erhöil dopfunt. Denna är ritad av arkitekten Jan Wahlman och utförd av skulptören Bengt Inge Lundkvist, samt har sin plats till höger om altaret. I sin utformning påminner dopfunten om ett stålgöt och symboliserar därmed det historiska sambandet mellan bruket och kyrkan i Söderfors. På dopfunten står en skål i drivet silver. Runt skålens sockel är texten från en doppsalm ingraverad, samt Söderfors församlings sigill smakfullt infattat. Texten lyder "Fader Du som livet tänder tag i Dina goda händer detta späda mänskoliv".

Doppskålen är skänkt av Edla Svanbom, Söderfors.

Under årens lopp har bruksherrskapen försett kyrkan med många värdefulla föremål. Många av föremålen är skänkta av Anna Johanna Grill d ä samt av Anna Johanna Grill d y och Adolf Ulric Grill, dåvarande brukspatronpar.

Söderfors kyrka äger två brudkronor. Dessa överlämnades till församlingen i samband med kyrkans invigning 1792.

Vad textilier beträffar är kyrkan välförsedd. Mässhakar finns i kyrkoårets alla färger. Äldst är en svart sammetsmässhake som är skänkt 1745 av brukspatron Carl Broman. En röd kollektåv skänktes 1773 av A J Grill d ä och räddades vid branden. Två brudpällar hör till de textilier, som numera är ur bruk.

Söderfors kyrkliga syförening har under årens lopp överlämnat bland annat en röllakansmatta som finns är placerad i koret, tre kläden till predikstolen, varav ett i vitt italienskt siden med applikationer och broderier.

Söderfors församling äger två dyrbara porträtt av Martin Luther och hans maka Catharina von Bora, målade av den berömde tyske konstnären Lucas Cranach d ä. På grund av porträttens stora konstnärliga värde deponerades originalmålningarna 1887 på Nationalmuseum. Och enbart kopior av porträtten finns i kyrkan.

Kyrkklockor

I tornet hänger tre klockor. Av dess kommer två från klockstapeln vid korskyrkan (mellanklockan och lillklockan), under det att storklockan göts till kyrkans invigning. Den göts av Gerhard Meyer och skänktes av brukspatron A U Grill och hans maka. Mellan- och lillklockan är båda gjutna i brons och tillverkades år 1772 av Gerhard Meyer, Stockholm.

Kyrkogårdar

Den gamla kyrkogården anlades norr om Nygatan där den gamla bostadsbebyggelsen slutar. Tidigare hade avlidna bruksbor blivit jordfästa på Tierps eller Hedesunda kyrkogårdar, men vägen dit var både lång och mödosam. Några smeder hotade till och med att sluta arbeta vid bruket ”om det inte blev någon ändring”. Detta påskyndade bruksledningens handlande och redan 1693 vände sig brukspatron Gyllenstedt till landshövdingen i länet för att utverka tillstånd att vid bruket anlägga en begravningsplats. Det dröjde dock till den 29 oktober 1695 innan ärendet var slutbehandlat och godkänt. I februari månad följande år invigdes begravningsplatsen av professor Johan Olderman, som vid denna tid uppehöll kyrkoherdetjänsten i Danmarks socken. Den sista begravningen på den gamla kyrkogården ägde rum så sent som 1916, då bruksförvaltardottern Augusta Forsenius jordades i sina föräldrars grav.

Ny begravningsplats anlades i samband med att den nya kyrkan byggdes 1792. Ett markområde väster om kyrkan iordningsställdes för gravkvarter och ingärdades på tre sidor av en stenmur. Området avskildes från den egentliga kyrkogården med ett järnstaket försett med två järngrindar.. På 1850-talet utvidgades begravningsplatsen, med påföljd att järnstaketet mellan begravningsplatserna och kyrkogården togs bort. Den utökade begravningsplatsen invigdes söndagen den 2 juli 1865.

På den nya kyrkogården har det även anlagts en minneslund.

Bisättningshus-Columbarium

Då kyrkan byggdes, uppfördes även ett bisättningshus i antik stil, ritat av kyrkans arkitekt Erik Palmstedt. Det kallas ibland för columbariet, vilket återfinns på de i Antikvarisk-Topografiska Arkivet bevarade ritningarna. Byggnaden, som ännu finns kvar, placerades väster om begravningsplatsen. Den försågs på framsidan med galler och grindar. Innanför dessa grindar kan man på fondväggen läsa: ”Dödlige du som skådar in i denna dystra boning, gack icke härifrån utan åtanke på din död, eftertanke av din levnad, omtanke om din salighet”.